

АНАЛІЗ ДІЮЧОГО ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЮСШ У СИСТЕМІ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема програмного забезпечення навчально-тренувального процесу юних спортсменів, які підпорядковані позашкільним навчальним закладам Міністерства освіти і науки України. Одним із важливих завдань роботи ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ є підготовка висококваліфікованих спортсменів. Сучасний рівень спортивних досягнень вимагає чіткого планування й організації навчально-тренувального процесу та цілеспрямованої багаторічної підготовки спортсменів, особливо це стосується дитячо-юнацького спорту, який є основою майбутніх досягнень представників України на змаганнях найвищого рівня.

Ключові слова: програмно-методичне забезпечення, дитячо-юнацькі спортивні школи, нормативно-правові документи, навчально-тренувальний процес, навчальна програма, програмний матеріал, режими роботи, етапи підготовки.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань фізичної культури і спорту в Україні є затвердження міжнародного авторитету у світовій спільноті. Це завдання реалізується завдяки досягненням і перемогам українських спортсменів на Олімпійських іграх, чемпіонатах Світу та Європи. Найважливішим резервом розвитку спорту вищих досягнень є вдосконалення системи дитячо-юнацького спорту, яка об'єднує спортивні школи всіх типів, забезпечує підготовку спортивних резервів для збірних команд країни.

Розробка раціональної системи дитячо-юнацького спорту неможлива без аналізу сучасних напрямів і технологій її розвитку. Основним методом такого аналізу є вивчення спеціальної наукової літератури й документів, які регламентують розвиток спорту в країні, і зокрема дитячо-юнацького спорту.

Реалізація концепції олімпійської підготовки, а також численних рекомендацій з її окремих аспектів, вимагає приведення у відповідність з нею існуючого програмно-методичного, програмно-нормативного та правового забезпечення, що дозволить реалізувати ефективний механізм її оптимізації, починаючи від початкового навчання видам спорту і закінчуючи завершальними етапами такої підготовки [3; 9; 10].

Діюча нормативна і така, що буде розроблятися в перспективі, програмно-методична база повинна відповідати вимогам олімпійської підготовки, а також, за принципом зворотного зв'язку, покликана оптимізувати всю систему й створити умови для організації цієї діяльності відповідно до розробленої концепції. Це стосується структури й етапів підготовки, системи відбору, зміщення акцентів у діяльності ДЮСШ [8].

Аналіз актуальних досліджень. Ефективність роботи спортивних шкіл багато в чому залежить від належного забезпечення навчально-виховного процесу юних спортсменів програмно-методичними документами, визначальне значення серед яких мають навчальні програми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питанням програмно-методичного забезпечення діяльності ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ у науково-методичній літературі приділяється недостатньо уваги. Якщо нормативно-правове регулювання галузі фізичної культури і спорту розглядали І. О. Куроченко [2], А. Несторова [4], М. О. Олійник [6], Ю. М. Шкретій [11] та ін., деякі аспекти діяльності організації дитячо-юнацького і резервного спорту відображені в роботах російських учених А. Т. Паршикова [7] і В. Г. Нікітушкіна [5], то дані про забезпечення видів спорту сучасними навчальними програмами, які культивують ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ на теренах України практично відсутні.

Навчальна програма підготовки спортсмена розкриває мету, завдання, зміст, засоби, методи, принципи спортивної підготовки, структуру тренувального процесу, навантаження та адаптаційні процеси в ході підготовки, засоби відновлення, характеристику вікових особливостей навчання та тренування і зміст різних аспектів підготовки.

Програма є основним нормативним документом, що визначає спрямованість та зміст навчального процесу у відділеннях ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ.

Навчальна програма передбачає: вступ, перелік тем, реферативний опис тем або розділів, найменування видів занять з теми, методичні рекомендації щодо реалізації навчальної програми, список навчально-методичних матеріалів і посібників. Програма охоплює комплекс параметрів підготовки й передбачає послідовність і безперервність багаторічного процесу підготовки та спадкоємність у вирішенні завдань зміцнення здоров'я, виховання стійких інтересів до занять, створення передумов для досягнення високих спортивних результатів [1].

Мета статті полягає у виявленні реального стану щодо програмно-методичного забезпечення навчально-тренувального процесу ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ у системі Міністерства освіти і науки України.

Завдання дослідження.

– проаналізувати забезпеченість навчальними програмами, на основі яких здійснюють навчально-тренувальну роботу дитячо-юнацькі спортивні школи в системі Міністерства освіти і науки України;

– виявити види спорту та ДЮСШ, програмно-методичне забезпечення яких є застарілим і не відповідає сучасним вимогам.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, аналіз нормативних документів (навчальних програм з видів спорту, які культивуються в ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ МОНУ), аналіз звітних документів.

Виклад основного матеріалу. Державна політика в галузі фізичної культури і спорту у великій мірі спрямована на розвиток дитячо-юнацького спорту, утвердження авторитету нашої країни на міжнародній спортивній арені, удосконалення формування і підготовки національних збірних команд, перш за все, з олімпійських видів спорту [8; 9; 10]. Підготовка спортивних резервів в основному відбувається в ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ.

На сьогодні в Україні є 1672 дитячо-юнацьких спортивних школи (ДЮСШ), з них у системі освіти України функціонує 627 спортивних шкіл, що складає 37,68%. З них: 598 ДЮСШ, з яких 1 за видами спорту для інвалідів та 29 спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву (СДЮШОР).

Система освіти України має 2790 відділень з видів спорту, контингент учнівської молоді, що займається спортом становить 282623 особи, в тому числі 279 інвалідів, з цією обдарованою молоддю працює 9748 тренерів з видів спорту, з них 5989 штатних (табл. 1).

Таблиця 1

**Охоплення учнів загальноосвітніх навчальних закладів навчанням
у дитячо-юнацьких спортивних школах та спеціалізованих
дитячо-юнацьких спортивних школах
олімпійського резерву системи освіти**

№ з/п	Область	Кількість ЗНЗ	Кількість учнів	З них охоплено навчанням в ДЮСШ, СДЮШОР	% від загальної кількості учнів по території
1.	АР Крим	548	172002	7428	4,32%
2.	Вінницька	940	151214	4844	3,20%
3.	Волинська	764	121266	7343	6,06%
4.	Дніпропетровська	995	287211	23987	8,35%
5.	Донецька	1042	322859	17673	5,47%
6.	Житомирська	795	126598	3896	3,08%
7.	Закарпатська	671	150532	9060	6,02%
8.	Запорізька	627	152192	8394	5,52%
9.	Івано-Франківська	725	144249	14465	10,03%
10.	Київська	738	166604	13769	8,26%
11.	Кіровоградська	536	89062	2624	2,95%
12.	Луганська	667	165170	15223	9,22%

<i>Продовження табл. 1</i>					
13.	Львівська	1350	251275	17056	6,79%
14.	Чернівецька	428	96090	7912	8,23%
15.	Чернігівська	642	92521	7106	7,68%
16.	Миколаївська	558	107051	5877	5,49%
17.	Одеська	839	222011	16349	7,36%
18.	Полтавська	660	123973	6153	4,96%
19.	Рівненська	680	141094	9107	6,45%
20.	Сумська	549	91765	8801	9,59%
21.	Тернопільська	870	108588	6770	6,23%
22.	Харківська	831	209760	28287	13,49%
23.	Херсонська	496	107062	8238	7,69%
24.	Хмельницька	833	126611	10537	8,32%
25.	Черкаська	676	112565	4157	3,69%
26.	м. Київ	492	230244	15180	6,59%
27.	м.Севастополь	72	32800	2387	7,28%
Всього:		19024	4102369	282623	6,89% від загальної кількості учнів ЗНЗ

У спортивних школах системи освіти України культивується 83 види спорту, з них 45 олімпійських, 33 неолімпійських (нові види спорту), що становить 91,6% учнів у відділеннях з олімпійських видів спорту і 8,19% з неолімпійських видів спорту.

До складу збірних команд України із загальної кількості спортсменів увійшло 465 осіб: 103 – легка атлетика, 36 – боротьба вільна, 33 – футбол, 31 – інваліди.

Проведений нами аналіз нормативно-правових документів галузі фізичної культури і спорту [3; 8; 9] показав, що держава достатньо приділяє уваги дитячо-юнацькому спорту. Про це йдеться в Законі України про фізичну культуру і спорт (1993 р. та 2011 р.) та Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту на 2007–11 роки.

Ефективність процесу підготовки переважно оцінюється за показниками: рівня здоров'я і фізичного розвитку; рівня підготовленості (фізичного, технічного, тактичного, спеціального, психічного); за досягнутими спортивними результатами та позитивними змінами фізичного стану спортсмена. Саме ці аспекти підготовки й відображаються в навчальній програмі з виду спорту, якими керуються у своїй роботі дитячо-юнацькі заклади позашкільної освіти.

Одним з найважливіших питань планування навчально-тренувального процесу є розподіл програмного матеріалу по періодах і етапах річного циклу, а також деталізація його по тижневих циклах як основних структурних блоках планування на основі сучасних досягнень спортивної науки та сучасної технології планування та програмування [8].

Аналіз цієї проблеми показав, що переважна більшість ДЮСШ у системі Міністерства освіти і науки України в основному користуються програмами, які мають давній термін видання, за видами спорту: бокс 2004 рік, плавання 1995 рік, баскетбол 1999 рік, футбол 2003 рік, волейбол 2006 рік, волейбол пляжний 2003 рік та ін. Найновішими програмами є програми з шашок 2009 рік, легкої атлетики 2007 рік, веслування на байдарках та каное 2007 рік, кікбоксингу та шахи 2009 рік, карате 2010 рік (табл. 2).

Таблиця 2

Стан забезпечення навчальними програмами ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ

№ з/п	Вид спорту	Вид програми: типова, адаптована, експериментальна	Орган, який затвердив програму	Дата затвердження програми
1.	Акробатика	типова	Державний комітет з молодіжної політики, спорту і туризму	2000 рік
2.	Баскетбол	типова	Держком. України з фк і спорту	1999 рік
3.	Бейсбол	типова	Федерація бейсболу України	
4.	Бокс	типова	Держком. України з фк і спорту	2004 рік
5.	Боротьба вільна	типова	Держком. України з фк і спорту	1999 рік
6.	Боротьба греко-римська	типова	Держком. України з фк і спорту	1999 рік
7.	Важка атлетика	типова	Держком. України з фк і спорту	2004 рік
8.	Веслування на байдарках і каное	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2007 рік
9.	Волейбол	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2009 рік
10.	Волейбол пляжний	Типова	Держком. України з фк і спорту	2003 рік
11.	Гандбол	типова	Держком. України з питань фк і спорту	2003 рік
12.	Гімнастика художня	типова	Держком. України з фк і спорту	1999 рік

Продовження табл. 2

13.	Дзюдо	типова	Держком. України з фк і спорту	1998 рік
14.	Карате	робоча	Мін. молодьспорт України	2010 рік
15.	Кікбоксинг (та його версії)	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2009 рік
16.	Легка атлетика	типова	Мін. молодьспорт України	2007 рік
17.	Пауерліфтинг	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	1993 рік
18.	Плавання	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2009 рік
19.	Рукопашний бій	робоча	МАУП, Федерація рукопашного бою України	2005 рік
20.	Самбо	типова	Державний комітет з молодіжної політики, спорту і туризму	2001 рік
21.	Стрибки на батуті	типова	Держком. України з фк і спорту	1999 рік
22.	Стрільба кульова	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2009 рік
23.	Теніс настільний	типова	Державний комітет з молодіжної політики, спорту і туризму	2000 рік
24.	Тхеквондо (ВТФ)	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2009 рік
25.	Футбол	типова	Держком. України з питань фк і спорту	2003 рік
26.	Шахи	типова	МОН України та Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2010 рік
27.	Шашки	типова	Мін. Укр. у справах сім'ї, молоді та спорту	2009 рік

Проведений нами аналіз звітних документів показав, що навіть при наявності державних навчальних програм з видів спорту, які введені не пізніше 2003 року, деякі ДЮСШ використовують у своїй роботі невідомо з яких причин старі програми, як за терміном видання, так і за змістом. Так, наприклад: Овідіопольська ДЮСШ № 1 використовує застарілу навчальну програму зі стрільби кульової 1998 року видання.

Збаразька, Голопристанська, Білозерська, Криворізька, Царичанська, Кам'янець-Подільська районна та Ніжинська дитячо-юнацькі спортивні школи користуються навчальною програмою з волейболу 1993 року видання, незважаючи на те, що існує більш сучасна навчальна програма 2009 року видання.

Володимирецька, Димидівська, Зарічненська, Здолбунівська, Дубровицька, Корецька, Костопільська, Млинівська, Острозька, Рівненська районна, Рокитнівська, Дубенська, Кузнецовська, Гощанська ДЮСШ Рівненської області користуються навчальною програмою з волейболу 2003 року, а ДЮСШ АР Крим м. Армянська, Белогорська, Джанкоя – 2006 року видання.

Кременецька, Верхньорогачинська, Вилківська, Красноперекопська та Золотоніська ДЮСШ, а також Алуштинська ДЮСШ використовують у своїй роботі початкові програми з видів спорту, незатверджені державними органами, невідомо ким і коли видані.

Канівська і Царичанська ДЮСШ у роботі навчально-тренувальних груп з футболу користуються неіснуючою навчальною програмою.

Деякі ДЮСШ користуються навчальними програмами, виданими за часів СРСР: програмами з баскетболу та кульової стрільби 1977 року видання – Ніжинська ДЮСШ; програмами з легкої атлетики 1997 року, з футболу 1995 року видання – Прилуцька ДЮСШ Чернігівської області та Голопристанська ДЮСШ Херсонської області; програмами з легкої атлетики 1977 року та з футболу 1995 року видання – Куликівська ДЮСШ Чернігівської області; програмою з баскетболу 1966 року видання – Генічеська комплексна ДЮСШ.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Проведений нами аналіз нормативно-правових документів галузі фізичної культури і спорту показав, що державна політика в певній мірі спрямована на розвиток дитячо-юнацького спорту.

Вивчення програмно-методичного забезпечення дозволило зробити висновок, що наявні навчальні програми з видів спорту, які культивують ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ системи Міністерства освіти і науки України є застарілими й потребують термінового переукладання та перевидання з отриманням грифу МОН.

Навчально-методичні програми з видів спорту для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ потребують подальшого осмислення й удосконалення у світлі сучасних вимог і більш активної участі в цьому процесі з боку відповідних федерацій України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Германов Г. Н. Проектирование тренировочных заданий в учебных программах ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, УОР / Г. Н. Германов, В. Г. Никитушкин // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2006. – № 2. – С. 8–13.
2. Куроченко І. О. Фізична культура і спорт: [інформаційно-методичний довідник з питань фізичної культури і спорту] / І. О. Куроченко. – Київ, 2004. – С. 228–237.
3. Наказ Міністерства Освіти України № 188 від 25.05.1998 р «Про нормативні документи з фізичного виховання» [Електронний ресурс]. – К., 1998. – 4 с. – Режим доступу : www.ysms.org.ua/index.php.
4. Несторова А. Правові аспекти розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні / А. Несторова // Спортивний вісник Придніпров'я, 2008. – № 1. – С. 100–103.
5. Никитушкин В. Г. Формирование программно-нормативного обеспечения спортивных школ по олимпийским видам спорта / В. Г. Никитушкин // Теория и практика физ. культуры. – 1992. – № 10. – С. 35.
6. Олійник М. О. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні : навч. пос. – Вид. 2-е, перероблене та доповнене / М. О. Олійник, А. П. Скрипник. – Харків : ХадІФК, 1998.
7. Паршиков А. Т. Правовые аспекты развития детско-юношеского и студенческого спорта в Российской Федерации / А. Т. Паршиков // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2005. – № 3. – С. 13–14.
8. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 805 с.
9. Постанова КМ України № 993 від 5 листопада 2008 р. «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» – Київ, 2008. – 6 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/go.
10. Розпорядження КМУ № 828-р від 31.08.2011 року «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки». – Київ, 2011. – 10 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/go.
11. Шкрібтій Ю. Організаційне і програмно-нормативне забезпечення олімпійської підготовки / Ю. Шкрібтій // Молода спортивна наука України : зб. наук праць з галузі фізичної культури та спорту. – Вип. 9 : У 4-х т. – Львів : НВФ «Українські технології», 2005. – Т. 3. – С. 177–186.

РЕЗЮМЕ

Ганчева В. И. Анализ действующего программно-методического обеспечения ДЮСШ в системе образования.

В статье рассматривается проблема программного обеспечения учебно-тренировочного процесса юных спортсменов, которые подчинены внешкольным учебным учреждением Министерства образования и науки Украины. Одной из важных задач работы ДЮСШ, СДЮШОР и ШВСМ является подготовка высококвалифицированных спортсменов. Современный уровень спортивных достижений требует четкого планирования и организации учебно-тренировочного процесса и целенаправленной многолетней подготовки спортсменов, особенно это касается детско-юношеского спорта, который является основой будущих достижений представителей Украины на соревнованиях самого высокого уровня.

Ключевые слова: программно-методическое обеспечение, детско-юношеские спортивные школы, нормативно-правовые документы, учебно-тренировочный процесс, учебная программа, программный материал, режимы работы, этапы подготовки.

SUMMARY

Gancheva V. The analysis of existing program-methodological support of CYSS in the education system.

The article considers the problem of program support training process of young sportsmen, which are subordinated to the extracurricular educational establishments of the Ministry of education and science of Ukraine. One of the important tasks of the CYSS, SCYSOR and SHSM is preparation of highly skilled sportsmen. Modern level of sport achievements requires precise planning and organization of training process and targeted long-term preparation of sportsmen, especially it concerns children and youth sports, which is the basis for future achievements of the representatives of Ukraine at the competitions of the highest level.

The article is referred to the importance of the analysis of contemporary trends and technologies in the development of the system of children and youth sports relevant to today's requirements.

The effectiveness of the work of sports schools largely depends on adequate provision of the educational process of young sportsmen program-methodological documents, the determining value of which have training programs. In accordance to this the following tasks were defined: to analyze the provision of the educational programs, which are the basis for teaching and training work of children and youth sports schools in the system of the Ministry of education and science of Ukraine; identify sports and CYSS, the methodological support of which is obsolete and do not meet modern requirements.

The conducted analysis of normative-legal documents in the sphere of physical culture and sports has shown that state policy is significantly directed at the development of youth sport; that the existing training programs on kinds of sports which are cultivated by CYSS, SCYSOR and SHSM of the system of the Ministry of education and science of Ukraine require urgent review and revised in the light of modern requirements; training and methodological programs in sports for youth, sports school, SVSM need further consideration and improvement in the light of modern requirements, supervision and support from the relevant federations of Ukraine.

Key words: program-methodological support, children and youth sports schools, legal documents, training process, educational program, program material, modes of operation, stages of preparation.

УДК 37.0143

О. О. Єжова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У НОВІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

У статті розглянуто провідні риси нової соціокультурної реальності: реформування суспільства, структурні зміни у формах власності на засоби виробництва, формування нових виробничих відносин, соціальна диференціація суспільства, переоцінка та руйнація усталеної системи життєвих цінностей, формування нової ціннісної ієрархії, провідна роль інформації та комунікації, поширення мультикультуралізму, посилення впливу релігії на всі сфери діяльності людини. Доведено необхідність їх урахування у виховному процесі.

Ключові слова: соціокультурна реальність, умови соціокультурної реальності, глобалізація, наслідки глобалізації, виховання дітей і молоді.